

ПРОБЛЕМИ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Карабін Т.О.,

кандидат юридичних наук,

*доцент кафедри адміністративного, фінансового,
інформаційного та європейського публічного права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

(м. Ужгород, Україна)

Характеризуючи поняття «правовий статус вищого навчального закладу» не зовсім вірним буде визначати його як сукупність прав та обов'язків. Характеристика правового статусу вищого навчального закладу як суб'єкта публічного права, крім прав та обов'язків включає функції, цілі, завдання, принципи діяльності, а також такі динамічні ознаки, як взаємозв'язки з іншими суб'єктами, порядок вирішення установчих питань тощо. Крім того, правовий статус вищого навчального закладу «включає» в себе характеристики правового статусу його складових та структурних елементів, тобто характеристики відносин всередині суб'єкта. Зокрема, це стосується інститутів, факультетів, кафедр, рад, комісії вузу тощо.

Встановлення правового статусу вишу в повному обсязі передбачає відповіді на такі питання:

- до якого виду навчального закладу він належить: рівень акредитації, тип, спеціалізація;
- у який спосіб створюється вуз та утворюються його керівні та інші органи;
- кому він підконтрольний, перед ким відповідальний;
- його права та обов'язки, в тому числі й ті, що впливають із права юридичної особи;
- яка правова природа актів, що видаються керівником, їх назва;
- які джерела фінансування.

Тобто, правовий статус вищого навчального закладу в цілому є вихідним для характеристики його діяльності, від нього у свою чергу залежать і правоможність здійснення освітніх функцій, і зміст господарських операцій вищого навчального закладу, і право на реалізацію майнової правоможності тощо.

Відповідно правове регулювання статусу вищих навчальних закладів є комплексом правових засобів, які забезпечують його організацію та діяльність, відображають його становище як в системі вищої освіти, так і в колі суб'єктів економічних відносин. З огляду на це досить дискусійною є ст. 23 Закону України «Про вищу освіту» – «Правовий статус вищого навчального закладу», яка містить норми, що визначають права вищого навчального закладу як юридичної особи [1]. Адже вузький зміст статті не відповідає назві, яка передбачає більш широкий сегмент предмета правового регулювання.

Набуття правового статусу вищими навчальними закладами пов'язане із:

- нормами законодавчих актів, інших нормативно-правових актів, а також положеннями засновницьких документів;
- отриманням відповідної ліцензії на право провадження освітньої діяльності.

На сьогодні правове регулювання статусу ВНЗ міститься в Законах України «Про освіту» [2], «Про вищу освіту» та інших нормативно-правових актах. Закон України «Про вищу освіту» наразі є базовим у правовому регулюванні статусу

вишів. Однак основні ціль і завдання, що повинні вирішуватись ним – це не врегулювання правового статусу ВНЗ, а побудова чіткої, науково обґрунтованої та практично виправданої системної моделі вищої освіти.

Стосовно характеристики самої системи вищої освіти, то вона визначена в законі, де зазначено, що систему вищої освіти становлять: вищі навчальні заклади всіх форм власності; інші юридичні особи, що надають освітні послуги у галузі вищої освіти; органи, які здійснюють управління у галузі вищої освіти [1, ст.16].

Виходячи з розуміння терміну «вища освіта», визначеного у ст.1. відповідного закону, то вона є рівнем освіти, який здобувається особою у вищому навчальному закладі в результаті послідовного, системного та цілеспрямованого процесу засвоєння змісту навчання, який ґрунтується на повній загальній середній освіті й завершується здобуттям певної кваліфікації за підсумками державної атестації. Отже, виходить, що систему освіти, тобто знань, умінь, цінностей та якостей становлять вищі навчальні заклади всіх форм власності, органи, що здійснюють управління у галузі вищої освіти тощо. Про невідповідність наведеного, як вважаємо, сперечатися не доводиться.

Очевидно, що елементи, визначені в законі, є не елементами вищої освіти як можна зрозуміти, а елементами іншого цілого, наприклад, освітньої діяльності, що полягає згідно з нормами діючого Закону України «Про вищу освіту» у здійсненні діяльності, пов'язаної з наданням послуг для здобуття вищої освіти. Тому саме до її структурних частин можна віднести органи управління, освітні програми, кваліфікаційні вимоги та стандарти.

Однак, у той же час, не слід випускати з поля зору, що розуміння суті вищої освіти може мати декілька рівнів та вимірів. Вища освіта водночас є сукупністю знань, структурною взаємодією організацій, функцією держави, інститутом соціального життя і зв'язком науково-освітніх шкіл. Вона може виражати і культурологічний зміст, і управлінський, і економічний, і юридичний. Тому, безперечно, визначені в законі елементи вищої освіти можуть трактуватися як необхідні взаємопов'язані елементи єдиного цілого – вищої освіти. Однак для створення логічної та завершеної системи слід узгодити зміст поняття «вища освіта» із її складовими. У протилежному разі це буде залишатися черговим «ляпом» законодавця.

Відповідно, як випливає із сказаного, чинний Закон України «Про вищу освіту» не забезпечує реалізації тої мети, для якої був прийнятий, а саме, побудови системної моделі вищої освіти. Тому говорити про чітке визначення ним правового статусу ВНЗ не приходиться. Однак, він містить основи, базові положення визначення правового статусу вищого навчального закладу.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про вищу освіту» вищий навчальний заклад визначається як освітній, навчально-науковий заклад, який заснований і діє відповідно до законодавства про освіту, реалізує відповідно до наданої ліцензії освітньо-професійні програми вищої освіти за певними освітніми та освітньо-кваліфікаційними рівнями, забезпечує навчання, виховання та професійну підготовку осіб відповідно до їх покликань, інтересів, здібностей та нормативних вимог у галузі вищої освіти, а також здійснює наукову та науково-технічну діяльність.

Таким чином, саме визначення поняття вищого навчального закладу вже закріплює ряд вимог, необхідних для отримання відповідного правового статусу:

- 1) заснований і діє відповідно до законодавства про освіту;
- 2) реалізує у відповідності з наданою ліцензією освітньо-професійні програми вищої освіти за певними освітніми та освітньо-кваліфікаційними рівнями;

3) забезпечує навчання, виховання та професійну підготовку осіб відповідно до їх покликань, інтересів, здібностей та нормативних вимог у галузі вищої освіти, а також здійснює наукову та науково-технічну діяльність.

Чинний Закон України «Про вищу освіту» за формою власності передбачає наступні види (групи) вищих навчальних закладів: державні, комунальні і приватні [1, ст.1]. Вищий навчальний заклад державної форми власності заснований державою, що фінансується з державного бюджету, підпорядковується відповідному центральному органу виконавчої влади. Вищий навчальний заклад комунальної форми власності заснований місцевими органами влади, фінансується з місцевого бюджету і підпорядкований місцевим органам влади. Вищий навчальний заклад приватної форми власності заснований на приватній власності і підпорядкований власнику (власникам).

Звичайно, не дивлячись на форму власності, всі вони підпадають під регулятивний вплив Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту» та інших спеціальних нормативно-правових актів у освітній сфері. Однак відповідно до нормативних вимог щодо кількісних і якісних показників діяльності вузів різних форм власності слід відмітити, що для вузів державної і комунальної форм власності вони суттєво не відрізняються. Законодавчі акти містять відмінності у визначенні правового статусу приватних вузів, державних та комунальних.

Тут слід нагадати про норми Цивільного кодексу України, які регламентують, що всі юридичні особи у відповідності з порядком їх створення, поділяються на юридичних осіб публічного права і юридичних осіб приватного права [3, ст. 81]. Наведена класифікація не тільки формально здійснює поділ юридичних осіб на дві групи, але і створює передумови відмінностей їх подальшого правового регулювання.

Тому, на нашу думку, за логікою положень Цивільного кодексу, більш доцільним і практично виправданим було б закріплення в Законі України «Про вищу освіту» таких видів вищих навчальних закладів: публічних (державних і муніципальних), приватних (недержавних).

Визначення правового статусу ВНЗ передбачає також необхідність регламентації організаційно-правових форм діяльності ВНЗ, процедурних питань ліцензування освітньої діяльності, здійснення атестаційних проваджень науково-педагогічних працівників тощо. Однак, у рамках Закону України «Про вищу освіту» ці питання врегульовувати не варто, оскільки вирішення основного завдання, а саме, визначення чіткої системної моделі вищої освіти, здійснюватиметься по-біжно, затиратиметься зайвою деталізацією окремих процедур і процесів.

Тому, як вбачається, для ефективного і оптимального регулювання особливостей правового статусу вищих навчальних закладів слід закріпити засади адміністративно-правового статусу в окремому законі «Про вищі навчальні заклади», де конкретизувати чітке поняття вищого навчального закладу, його види, завдання і функції, права і обов'язки, форми взаємодії з органами виконавчої влади, місцевими органами самоврядування та громадськістю, а також здійснити юридичне закріплення його організаційних структур.

Список використаних джерел

1. Про вищу освіту. Закон України від 17.01.2002. - № 2984-III. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14/page2>
2. Про освіту. Закон України від 23.05.1991. - № 1060-XII// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003.- № 435-IV. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page2>